

**Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta**

Náhrada škody v novém občanském zákoníku

Studentská vědecká a odborná činnost

Kategorie: magisterské studium

Autor: Michal Štancl

2012/2013

VI. ročník SVOČ

Čestné prohlášení a souhlas s publikací práce

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do VI. ročníku Studentské vědecké a odborné činnosti (SVOČ) vypracoval(a) samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla ani jako celek, ani z podstatné části dříve publikována, obhájena jako součást bakalářské, diplomové, rigorózní nebo jiné studentské kvalifikační práce a nebyla přihlášena do předchozích ročníků SVOČ či jiné soutěže.

Souhlasím s užitím této práce rozšiřováním, rozmnožováním a sdělováním veřejnosti v neomezeném rozsahu pro účely publikace a prezentace PF UK, včetně užití třetími osobami.

V dne

.....
Michal Štancl

Honeste vivere, neminem laedere, suum cuique tribuere.

Ulpianus

Obsah

1. Úvod	5
2. Koncepce náhrady škody podle NOZ	5
2.1 Pojem občanskoprávní odpovědnosti	5
2.2 Široký či úzký delikt?	7
3. Systematika	8
3.1 Náhrada majetkové a nemajetkové újmy, oddíl 1	8
3.1.1 Ustanovení vytknutá před závorku (§ 2894 - 2899).....	8
3.1.2 Druhá část základních ustanovení (§ 2900 an.).....	10
3.2 K základním zásadám odpovědnosti	10
3.3 Náhrada majetkové a nemajetkové újmy, oddíl 2	10
3.3.1 K systematickému zařazení porušení smluvní povinnosti.....	10
3.3.2 Poznámka k § 2919.....	11
3.4 Náhrada majetkové a nemajetkové újmy, oddíl třetí	11
3.5 K systematickému zařazení dílu druhého	12
4. Co zůstane stejné a co se změní?	12
4.1 Ustanovení vytknutá před závorku	12
4.1.1 Vzdání se práva.....	13
4.1.2 Hrubá nedbalost	13
4.1.3 Dobrovolně obětí aneb neprozřetelnost.....	14
4.2 Prevence	14
4.3 Náhoda?	16
4.4 Nutná obrana a krajní nouze	16
4.5 Povinnost nahradit škodu	17
4.5.1 Protiprávnost.....	18
4.5.2 Škoda neboli materiální újma.....	20
4.5.3 Příčinná souvislost	21
4.5.4 Zavinění.....	22
4.6 Zvláštní skutkové podstaty	23
4.6.1 Škoda způsobená věcí.....	23
4.7 Způsob a rozsah náhrady	24
4.7.1 Relutární vs. naturální restituce.....	24
4.7.2 Náhrada újmy na zdraví a při usmrcení.....	24
4.7.3 Náhrada při poškození věci a při poranění zvířete.....	25
5. Závěr	25

1. Úvod

Zkoumání náhrady škody tak, jak ji upravuje nový občanský zákoník (dále též "NOZ"), by v podobě přenesené na papír jistě mohlo naplnit nejednu knihu. Jelikož však rozsah stanovený pro tuto práci takový prostor neposkytuje, zaměříme se v následujícím textu pouze na některé vybrané otázky z dané problematiky. Snahou autora pak bylo obsáhnout zejména konceptuální pojetí nové úpravy a systematiku nového zákona, odhalit zásadnější změny oproti úpravě účinné v současné době a pak naopak to zásadní, co zůstane i po rekodifikaci v oblasti náhrady škody zachováno.

Proto se postupně podíváme v první kapitole na dva důležité koncepční body nové úpravy, sice na pojem "odpovědnost" a pojem "delikt", v kapitole druhé se pak zaměříme na systematiku relevantní části NOZ, abychom se v ní dobře zorientovali před tím, než ve třetí kapitole zanalyzujeme její normy po obsahové stránce.

2. Koncepce náhrady škody podle NOZ

Úprava náhrady škody je v novém občanském zákoníku obsažena v části čtvrté (relativní majetková práva), hlavě III. (závazky z deliktů). Samotná hlava III. se dělí na dva díly, a to sice díl 1 (náhrada majetkové a nemajetkové újmy) a díl 2 (zneužití a omezení soutěže). Než se začneme zabývat systematikou zákonné úpravy, je potřeba učinit několik poznámek ke zvolené terminologii v naznačené struktuře NOZ, jelikož ta nezůstala bez povšimnutí stran kritiků. V zásadě nacházíme v odborné debatě dvě výtky tohoto charakteru, jednak je to nepřítomnost tradičního pojmu "*odpovědnost*"¹, a dále potom poněkud široké chápání pojmu "*delikt*"².

2.1 Pojem občanskoprávní odpovědnosti

K opuštění pojmu odpovědnosti, jako doposud základního pojmu pro českou civilistickou nauku uvádí v jednom ze svých článků Karel Eliáš následující: "*Otevírá se tedy stará otázka:*

¹ Např. Pelikánová, I.: Odpovědnost za škodu - trendy a otázky, malý náhled do osnovy nového občanského zákoníku, *Bulletin Advokacie*, 2011, č. 3, s. 15.

² Tichý, L., Hrádek, J.: Deliktní právo v návrhu nového občanského zákoníku, *Právní fórum*, 2012, č. 1.

za co je osoba odpovědná? Za plnění právní povinnosti, anebo za její porušení?"³ Dále pak Eliáš v citovaném příspěvku uvádí, že při řešení této otázky se tvůrci návrhu NOZ přiklonili k dávno vyslovenému stanovisku Viktora Knappa⁴, a sice že osoba, která má povinnost, odpovídá jak za její splnění, tak za její nesplnění, načež navazuje vysvětlením: "*Praktický výstup pro práce na osnově nového občanského zákoníku je ten, že se pojetí soukromoprávní odpovědnosti jako sekundárního vztahu nastupujícího při porušení primární odpovědnosti opouští - tudíž se opouští i v úpravě náhrady škody, kde osnova volí jako ústřední pojem "náhrada škody" a navrhuje normovat, kdy vzniká povinnost k náhradě škody, zatímco otázku odpovědnosti ponechává stranou.*"⁵ Ke stanovisku prof. Eliáše, jakkoliv se jeví jako oprávněné, je třeba podotknout, že náhled na odpovědnost Viktora Knappa vybraný tvůrci NOZ zůstával v české civilistické nauce až doposud jednoznačně menšinovým.⁶ Nicméně důvodová zpráva v souladu s citovaným výrokiem Eliáše uvádí v komentáři k ustanovení § 24⁷ následující: "*Osnova opouští pojetí odpovědnosti jako hrozby sankcí. Tato konstrukce opanovala od 70. let minulého století českou právní doktrínu po dlouhých diskusích v 50. a 60. letech a spojuje nástup odpovědnosti s porušením právní povinnosti. Osnova se naopak přiklání k pojetí odpovědnosti v duchu tradic antické a křesťanské civilizace, podle nichž člověk odpovídá za své jednání v plném rozsahu, a odpovídá tedy především za to, že se chová řádně, po právu a za splnění povinnosti. Vzhledem k tomu se v návrhu slovo „odpovědnost“ používá jen velmi zřídka, protože zákonný text vystačí ve většině případů s termínem povinnost. Odstraňuje se tak nedůslednost současných formulací platného občanského zákoníku, který termín „odpovědnost“ používá v různých významech a často i zbytečně.*"⁸ I v naší práci se proto budeme snažit s používáním pojmu "odpovědnost" v duchu respektování nového paradigmatu šetřit, u některých zažitých pojmů⁹ se mu však přesto nevyhneme.

³ Eliáš, K.: Náhrada škody v připravovaném návrhu českého občanského zákoníku in Tichý L. (ed.): Vývoj práva deliktivní odpovědnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evropě, Praha: UK v Praze, 2005.

⁴ Knapp, V.: Některé úvahy o odpovědnosti v občanském právu, Stát a právo, 1956, č. I, s. 66-85.

⁵ Viz citace v pozn. pod čarou č. 3.

⁶ Macur, J.: Odpovědnost a zavinění v občanském právu, Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1980.

⁷ § 24 NOZ stanoví: "*Každý člověk odpovídá za své jednání, je-li s to posoudit je a ovládnout. Kdo se vlastní vinou přivede do stavu, v němž by jinak za své jednání odpovědný nebyl, odpovídá za jednání v tomto stavu učiněná.*"

⁸ Důvodová zpráva k NOZ, s. 48.

⁹ Jako např. subjektivní a objektivní "odpovědnost".

2.2 Široký či úzký delikt?

Co se týče chápání pojmu delikt, tvůrcům NOZ je vytýkáno, že je příliš široké, že podle jejich pojetí je jakékoli porušení soukromoprávní povinnosti deliktem, tedy že zde nerozlišují mezi porušením povinnosti vyplývajícím ze smlouvy a porušením povinnosti zákonné.¹⁰ Je pravdou, že už Gaius rozdělil ve svých Učebnicích obligace ze smlouvy a z deliktu: "*Omnis enim obligatio aut ex contractu aut ex delicto nascitur*".¹¹ Otázkou však je, jak úzce, nebo široce rozumíme pojetí závazků *ex delicto*, tedy jednoduše řečeno, zda pro nás porušení povinnosti vyplývajících ze smlouvy zakládá novou obligaci *ex delicto*, či zda dáme přednost konstrukci, dle které porušením smlouvy dochází ke změně závazku a povinnost náhrady škody je součástí této změny.¹²

Vrátíme-li se k římskému právu, Jaromír Kincl uvádí: "*Především je třeba konstatovat, že za protiprávní jednání¹³ (bezprávný čin) lze považovat každé porušení právem uložených povinností, které vyplývají z konkrétních právních vztahů, at' již by šlo o porušení povinností ze smlouvy anebo o porušení negativních povinností, vyplývajících z věcných práv apod. Ale protože v těchto případech je možné bezprávi odčinit již na základě prostředků, které jsou k ochraně toho kterého konkrétního vztahu určeny, považujeme sice tato protiprávní jednání za bezprávi v nejširším slova smyslu, vlastní technické označení bezprávný čin nebo protiprávní jednání potom vyhradzujeme pro zvláštní typ zásahů, které porušují ne již existující normu konkrétní, ale právní normu abstraktní, tedy novou a které proto i dávají vzniknout novým právům a novým právním povinnostem.*"¹⁴

Chtěli-li bychom se přidržet systematiky NOZ, musíme se přiklonit k variantě, která řadí k deliktům i porušení povinnosti smluvní. S podivem však docházíme k tomu, že samotná důvodová zpráva k NOZ takovýto přístup popírá, když ho označuje za poplatný zdejšímu

¹⁰ Viz citace v pozn. pod čarou č. 2.

¹¹ Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách [k vydání připravil, z latinského originálu přeložil a úvodní studii napsal Jaromír Kincl; předmluva Michal Skřejpek], Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 198.

¹² Pelikánová, I.: Odpovědnost za škodu - trendy a otázky, malý náhled do osnovy nového občanského zákoníku, Bulletin Advokacie, 2011, č. 3, s. 16.

¹³ "Protiprávní úkon se někdy označuje též jako delikt (z latinského delictum; délit, delikt - unerlaubte Handlung, tort). Toto označení však nelze pro oblast občanského práva považovat za zcela přesné, neboť občanskoprávním deliktem - stricto sensu - lze označovat jen zaviněný protiprávní úkon." Švestka, J., Dvořák, J. a kolektiv: Občanské právo hmotné, Svazek II. 5. díl, Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 388.

¹⁴ Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: Římské právo, 2. dopl. a přeprac. vyd., Praha: Beck, 1995, s. 109.

prostředí v 50. letech 20. století.¹⁵ Navíc, jak poznáme dále, skutečně dochází po dlouhé době v českém občanském právu k oddělení smluvní a mimosmluvní povinnosti k náhradě škody. S ohledem na výše uvedené se autor této práce domnívá, že označení hlavy třetí můžeme považovat za přinejmenším nedůsledné. Nastíněná terminologická otázka úzce souvisí se systematikou úpravy, proto o problematice pojednáváme ještě dále v příslušné partii.

3. Systematika

3.1 Náhrada majetkové a nemajetkové újmy, oddíl 1

Třetí hlava čtvrté části NOZ s názvem "závazky z deliktů" začíná § 2894, který je zároveň prvním paragrafem prvního dílu (náhrada majetkové a nemajetkové újmy). Zmíněný díl sestává ze tří oddílů, a to sice z oddílu 1 (základní ustanovení), oddílu 2 (povinnost nahradit škodu) a oddílu 3 (způsob a rozsah náhrady škody).

3.1.1 Ustanovení vytknutá před závorku (§ 2894 - 2899)

Úvodní ustanovení prvního dílu se zabývá rozlišením majetkové a nemajetkové újmy¹⁶ (§ 2894). Následující paragraf pak negativním způsobem stanoví, že objektivní odpovědnost se uplatní pouze v případech stanovených zvlášť zákonem. Poté přicházejí na řadu ustanovení o vyloučení odpovědnosti a vzdání se práva.

Ačkoliv důvodová zpráva v komentáři k úvodním ustanovením námi zkoumané části NOZ vyjmenovává zásadní prameny, které byly zdrojem inspirace pro tvůrce části o náhradě škody¹⁷, co se týče systematiky dané části, můžeme konstatovat, že NOZ se od svých vzorů odlišuje.

Tak například úvodní ustanovení quebeckého občanského zákoníku, § 1457 alinea první, je ustanovením o prevenci, stanoví, že každý má povinnost řídit se pravidly chování, které vyplývají z okolností, zvyklostí nebo ze zákona, tak, aby nezpůsobil škodu jinému. Poruší-li

¹⁵ Důvodová zpráva k NOZ, s. 568 an.

¹⁶ K debatě o tomto rozlišování viz dále.

¹⁷ Důvodová zpráva uvádí konkrétně **Principy evropského deliktního práva (PETL)** vypracované Evropskou skupinou pro deliktní právo v r. 2005, **německý občanský zákoník** (§ 823 a násl. BGB), **občanský zákoník Québecu** (§ 1457 a násl. CCQ) a **návrh novely rakouského deliktního práva**.

osoba tuto povinnost, je hnána k odpovědnosti a je povinna nahradit škodu.¹⁸ NOZ upravuje prevenci až v § 2900 - 2903.

BGB pro nás relevantní partii začíná paragrafem 823, který obsahově odpovídá § 2910 NOZ, a je vlastně základní skutkovou podstatou porušení zákonné povinnosti.¹⁹ Odstavec druhý upravuje náhradu tzv. čisté ekonomické újmy a je tak zřejmé, že právě úvodní ustanovení německého občanského zákoníku bylo bezprostřední inspirací pro zmíněný § 2910 NOZ²⁰, jež však nalezneme v českém zákoně až v oddílu druhém.

PETL uvádí v úvodním ustanovení podstatné důvody odpovědnosti²¹, návrh novely rakouského deliktního práva pak krom toho stanoví i základní zásady odpovědnosti.²²

Srovnáme-li výše zmíněná úvodní ustanovení jednotlivých úprav s úvodními ustanoveními NOZ, získáme podklad pro porozumění tomu, co je ze systematického hlediska novému občanskému zákoníku vytýkáno. NOZ se nedrží ani jedné ze zmíněných koncepcí, nezačíná ani výčtem podstatných důvodů odpovědnosti, ustanoveními o prevenci, ani základní skutkovou podstatou. Základní zásady odpovědnosti v NOZ nejsou obsaženy vůbec.²³ Autoři vytváří v § 2894 - 2899 jakousi obecnou část, ve které se snaží postihnout faktory, které

¹⁸ § 1457 CCQ stanoví v originále: "*Toute personne a le devoir de respecter les règles de conduite qui, suivant les circonstances, les usages ou la loi, s'imposent à elle, de manière à ne pas causer de préjudice à autrui.*"

¹⁹ § 823 stanoví v originále: "*Schadensersatzpflicht (1) Wer vorsätzlich oder fahrlässig das Leben, den Körper, die Gesundheit, die Freiheit, das Eigentum oder ein sonstiges Recht eines anderen widerrechtlich verletzt, ist dem anderen zum Ersatz des daraus entstehenden Schadens verpflichtet. (2) Die gleiche Verpflichtung trifft denjenigen, welcher gegen ein den Schutz eines anderen bezweckendes Gesetz verstößt. Ist nach dem Inhalt des Gesetzes ein Verstoß gegen dieses auch ohne Verschulden möglich, so tritt die Ersatzpflicht nur im Falle des Verschuldens ein.*"

²⁰ O problematice čisté ekonomické újmy viz dále.

²¹ Art. 1:101. "*Basic norm (1) A person to whom damage to another is legally attributed is liable to compensate that damage. (2) Damage may be attributed in particular to the person a) whose conduct constituting fault has caused it; or b) whose abnormally dangerous activity has caused it; or c) whose auxiliary has caused it within the scope of his functions.*"

²² V českém překladu, dostupném in Tichý L. (ed.): *Vývoj práva deliktní odpovědnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evropě*, Praha: UK v Praze, 2005. str. 227: §1292 odst.1 "*Úkolem práva odpovědnosti za škodu je vypořádat škodu a tím současně vytvořit podnět k předcházení škodám.*

Každý je povinen nahradit škodu, jestliže mu může být přičtena na základě zákona, tdy zejména jestliže je způsobena v důsledku jeho zaviněného nebo jinak vadného chování, nebo v důsledku nebezpečí nacházejícího se v oblasti jeho vlivu či zájmu, nebo v důsledku dovoleného zásahu do cizího práva anebo prostřednictvím pomocníka.

²³ Viz dále.

považují za relevantní podmínky delikt ní odpovědnosti.²⁴ Jak bylo výše řečeno, je zde upraven rozsah povinnosti k náhradě způsobené újmy, relevance zavinění, vyloučení odpovědnosti a vzdání se práva. Zmíněná ustanovení jsou však ve vztahu k ustanovením § 2909 an. sekundárního charakteru, z tohoto důvodu je na místě otázka, zda je tvůrci neměli raději začlenit mezi ostatní úpravu²⁵ namísto jakéhosi "vytknutí před závorku".

3.1.2 Druhá část základních ustanovení (§ 2900 an.)

Dále je v prvním oddíle upravena prevence, odpovědnost za náhodu, nutná obrana a krajní nouze.

3.2 K základním zásadám odpovědnosti

Co se týče nezařazení základních zásad odpovědnosti do kodexu, může se zdát, že jde pouze o nedostatek doktrinního charakteru bez relevance pro praxi. Nicméně bývá podotýkáno, že vytyčení základních zásad jako jakýchsi cílů náhrady škody relevantní být může, a to sice při historicky teleologickém výkladu, konkrétně např. v případě otázek omezení přičitatelnosti, rozsahu náhrady a jeho snížení.²⁶

3.3 Náhrada majetkové a nemajetkové újmy, oddíl 2

Na "základní ustanovení" navazuje oddíl 2 "povinnost nahradit škodu", který obsahuje v prvním pododdíle základní případy vzniku povinnosti nahradit škodu (porušení dobrých mravů, porušení zákona spolu s domněnkou nedbalosti a porušení smluvní povinnosti) a ustanovení o právních důsledcích situací, kdy škodu způsobí více škůdců, anebo kdy se na vzniku škody podílí poškozený. V pododdíle druhém jsou potom obsaženy zvláštní skutkové podstaty odpovědnosti. V tomto směru lze změnu systematiky uvítat, porušení dobrých mravů (§ 424 OZ; § 2909 NOZ) je oproti stávajícímu stavu zařazeno správně mezi základní skutkové podstaty a naopak škoda způsobená provozní činností (§ 420a OZ; § 2924 NOZ) mezi skutkové podstaty zvláštní.

3.3.1 K systematickému zařazení porušení smluvní povinnosti

Vrátíme-li se k otázce zařazení porušení smluvní povinnosti pod hlavu označenou jako závazky z deliktů, předně je třeba konstatovat, že v odborné diskuzi je jednoznačně pozitivně

²⁴ Viz citace v pozn. pod čarou č. 2, s. 3.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ Koziol, H.: Úprava odpovědnosti za škodu v návrhu českého občanského zákoníku z hlediska srovnávací analýzy *in* Švestka, J., Dvořák, J., Tichý, L.: Sborník statí z diskuzních fór o rekodifikaci občanského práva, Beroun: Eva Rozkotová - IFEC, 2008, s. 15.

hodnoceno, že nová úprava na rozdíl od úpravy nynější smluvní a deliktní odpovědnost výslovně odlišuje.²⁷ Samotná důvodová zpráva k tomu uvádí, že NOZ tak navazuje na trend nastolený všemi novějšími kodifikacemi civilního práva včetně nizozemského, québeckého nebo ruského zákoníku, jakož i na návrh evropského občanského zákoníku (Draft Common Frame of Reference neboli DCFR). Smluvní a mimosmluvní povinnost k náhradě škody jsou tak nově odlišeny, avšak zůstávají upraveny jednotně v hlavě třetí části čtvrté. Koziol²⁸ poukazuje na to, že zvolený přístup autorů NOZ upravit veškeré právo náhrady škody jednotně, není většině právních řádů znám, avšak shoduje se s návrhem rakouské úpravy. Dále podotýká, že tento přístup má mnoho výhod, zejména tu, že základní úprava náhrady škody (pojem škody, vymezení materiální a imateriální újmy, apod.) by měla být jednotná, protože potud mezi smluvním a deliktním právem neexistují rozdíly.²⁹ Pozoruhodné je, že zatímco *culpa in contrahendo* je upravena ve všeobecných ustanoveních o závazcích, *culpa in eligendo* (institut obdobného charakteru) je upravena právě v závazcích z deliktů. S ohledem na výše uvedené a na poznámky učiněné v kapitole první lze uzavřít, že ačkoliv odlišení smluvní a deliktní odpovědnosti je pozitivním krokem pro české občanské právo, po systematické stránce není zcela dotaženo.

3.3.2 Poznámka k § 2919

Ze systematického hlediska se sluší učinit poznámku k ustanovení § 2919, které je ve své podstatě ustanovením o bezdůvodném obohacení. Jeho zařazení do dané partie zákona je tedy poněkud zvláštní.³⁰

3.4 Náhrada majetkové a nemajetkové újmy, oddíl třetí

Oddíl třetí je nazván "způsob a rozsah náhrady". Základem úpravy jsou ustanovení § 2951 a § 2952, po nich v rámci prvního pododdílu následuje partie o snížení náhrady.

Druhý pododdíl upravuje "náhradu při újmě na přirozených právech člověka", takový termín relevantní partie účinného občanského zákoníku (zákon č. 40/1964 Sb, dále též OZ) nezná. Jistě jsou přirozenými právy člověka mj. právo na život (čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv

²⁷ Např. i kritická Irena Pelikánová in Pelikánová, I.: Odpovědnost za škodu - trendy a otázky, malý náhled do osnova nového občanského zákoníku, Bulletin Advokacie, 2011, č. 3.

²⁸ Koziol, H.: Úprava odpovědnosti za škodu v návrhu českého občanského zákoníku z hlediska srovnávací analýzy in Švestka, J., Dvořák, J., Tichý, L.: Sborník statí z diskuzních fór o rekonstrukci občanského práva, Beroun: Eva Rozkotová - IFEC, 2008, s. 13.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ Tichý, L., Hrádek, J.: Deliktní právo v návrhu nového občanského zákoníku, Právní fórum, 2012, č. 1.

a svobod³¹) a právo na zachování fyzické integrity (čl. 8 odst 1 Listiny základních práv a svobod), NOZ proto úpravu náhrady při ublížení na zdraví a při usmrcení zařazuje právě do tohoto pododdílu.

Pododdíl třetí pak obsahuje úpravu náhrady při poškození věci, novou úpravu náhrady při poranění zvířete a úpravu náhrady nemajetkové újmy.

3.5 K systematickému zařazení dílu druhého

Díl druhý se týká zneužití a omezení soutěže. Jakkoliv obsahově se s ohledem na zaměření této práce hospodářskou soutěží zabývat nebudeme, po systematické stránce o ní musí padnout zmínka, jelikož NOZ řadí díl "zneužití a omezení soutěže" do hlavy "závazky z deliktů".

Ve srovnání se zahraničními úpravami jde o unikum, například francouzský i německý občanský zákoník ponechávají úpravu hospodářské soutěže na zvláštních zákonech. Důvodová zpráva k NOZ³² se odvolává na inspiraci italským *Codice civile (C.c.)*. Ani v italském zákoníku však nenalezneme úpravu hospodářské soutěže hned vedle obecné úpravy náhrady škody, ustanovení o hospodářské soutěži (čl. 2595 an. C.c.) jsou dokonce upravena v odlišné knize (hospodářská soutěž v *Libro quinto - Del lavoro*, zatímco ustanovení o náhradě škody v *Libro quarto - Delle obbligazioni*).

4. Co zůstane stejné a co se změní?

Poté, co jsme prošli systematickým uspořádáním, zaměříme se na obsahovou stránku norem z oblasti náhrady škody v NOZ. Tato pasáž práce si však nedává za cíl popsat všechny aspekty z relevantní oblasti, které dojdou po 1. 1. 2014 změny. Velkou roli sehraje jistě vývoj judikatury, například i to, jak se postaví k přeformulovaným ustanovením, která se na první pohled zdají obsahově shodná s úpravou dosavadní. I z tohoto důvodu nelze v tuto chvíli vynášet kategorické soudy. Pokusíme se alespoň odkrýt nejzásadnější změny, jež NOZ do námi studované oblasti přinese a na druhou stranu též to nejvýznamnější, co zůstane nezměněné součástí českého právního řádu i nadále.

4.1 Ustanovení vytknutá před závorku

Krom vymezení pojmu škody podle NOZ, o čemž je pojednáno dále, je třeba se z úvodních šesti paragrafů námi zkoumané partie zastavit zejména u vzdání se práva na náhradu škody,

³¹ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb.

³² Důvodová zpráva k NOZ, s. 579.

uplatnění pojmu hrubá nedbalost a u zajímavého ustanovení § 2899, protože to jsou v porovnání s nynějším zásadní nová.

4.1.1 Vzdání se práva

Slovy důvodové zprávy,³³ osnova nepřijímá obecné pravidlo socialistického práva, že neplatné jsou všechny dohody, kterými se někdo vzdává práva, které má vzniknout teprve v budoucnu (§ 574 odst. 2 OZ). Napříště se tedy bude možné takového práva vzdát s účinky do budoucna, pokud zákon nestanoví jinak. NOZ upravuje meze vzdání se práva v ustanovení § 2898, které uvádí, že se nepřihlíží k ujednáním (a to platí i pro jednostranné vzdání se práva), které

1. předem vylučuje nebo omezuje povinnost k náhradě újmy na přirozených právech člověka,
2. způsobené úmyslně nebo
3. z hrubé nedbalosti nebo
4. které předem vylučuje nebo omezuje právo slabší strany na náhradu jakékoli újmy.

V ostatních případech tedy bude vyloučení práva na náhradu škody ze strany poškozeného (nebo dohodou) možné. Obdobné vyloučení škůdcem naopak z pochopitelných důvodů možné nebude, avšak oznámení takového charakteru může být považováno za varování a mít tak relevanci při zkoumání spoluzavinění poškozeného (§ 2896). Dalším novem v souvislosti s možností vzdát se práva je ustanovení § 2897. Podle něj vzdání se práva na náhradu škody na pozemku, bude-li zapsáno do veřejného seznamu, bude působit i proti pozdějším vlastníkům.

4.1.2 Hrubá nedbalost

NOZ rozšiřuje uplatnění pojmu hrubá nedbalost. OZ zná též tento pojem, avšak nachází pro něj uplatnění pouze v ustanovení § 447 odst. 2, které řeší případ, kdy může náhrada za ztrátu na výdělků přesáhnout částku stanovenou předpisy pracovního práva pro náhradu škody při pracovních úrazech a nemocech z povolání. Oproti tomu NOZ využívá hrubě nedbalosti v již zmíněném § 2898 a též v § 2971 (viz dále).

³³ Důvodová zpráva k NOZ, s. 564.

Pro chápání hrubé nedbalosti nám dobře poslouží staré římské *culpa lata dolo comarabitur* či *culpa lata dolo proxima est*, čili můžeme říci, že hrubá nedbalost vyplňuje prostor mezi vědomou nedbalostí a nepřímým úmyslem.³⁴

4.1.3 Dobrovolně obětí aneb neprozřetelnost

Na první pohled těžko uchopitelné ustanovení § 2899 nám více osvětlí důvodová zpráva, dle jejího znění zde bylo vzorem ustanovení čl. 1477 CCQ. Ustanovení § 2899 NOZ říká, že přestože se někdo chová pro sebe nebezpečně, nevzdává se tím práva na náhradu škody, a to ani mohli-li bychom takové jeho chování posoudit jako neprozřetelné. Jako příklad uvádí důvodová zpráva matku, která vběhne do hořícího domu, aby zachránila své dítě, i za takové situace bude moci na škůdci uplatňovat své právo na náhradu škody.³⁵ Ustanovení § 2899 bude jedno z těch, u nichž bude velmi zajímavé sledovat jejich reflexi v judikatuře.

4.2 Prevence

Prevence bývá vedle funkce reparační považována za jednu z nejdůležitějších, ne-li za hlavní funkci odpovědnosti za škodu.³⁶ V nynější podobě je prevence zakotvena v § 415 OZ, hovoříme o tzv. generální prevenční povinnosti ve smyslu odvrácení všech fyzických a právnických osob od porušování právních povinností.³⁷ Její příliš široké uplatnění, zejména pro založení protiprávnosti jakožto obecného předpokladu deliktní odpovědnosti (§ 415 jako jakási "open" deliktní norma³⁸), je odbornou veřejností kritizováno³⁹.

Důvodová zpráva⁴⁰ říká, že NOZ obecnou prevenční povinnost zachovává v duchu obecně uznávané zásady *neminem laedere* a ústavního principu vlastnictví zavazuje⁴¹ (důvodová zpráva zmiňuje i přihlídnutí k PETL), avšak zužuje její dosah.

³⁴ Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: Římské právo, 2. dopl. a přeprac. vyd., Praha: Beck, 1995, s. 112.

³⁵ Důvodová zpráva k NOZ, s. 564.

³⁶ Tichý, L., Hrádek, J.: Deliktní právo v návrhu nového občanského zákoníku, Právní fórum, 2012, č. 1.

³⁷ Kobliha, I., Elischer, D., Hochman, J., Hunjan Koblihová, R., Tuláček, J.: Náhrada škody podle občanského a obchodního zákoníku, zákoníku práce, v oblasti průmyslového vlastnictví a podle autorského zákona. Praktická příručka, Praha: Leges, 2012, s. 14

³⁸ Tamtéž str. 15

³⁹ Tichý, L., Hrádek, J.: Deliktní právo v návrhu nového občanského zákoníku, Právní fórum, 2012, č. 1.

⁴⁰ Důvodová zpráva k NOZ, s. 565.

⁴¹ Čl. 11 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

NOZ rozlišuje prevenci při konání (§ 2900) a prevenci představující povinnost zakročit (§ 2901).

Povinnost vyvarovat se škodám při komisivním jednání platí univerzálně ve všech případech, jsou-li naplněny předpoklady ustanovení § 2900 (právě tyto předpoklady představují zúžení dosahu prevenční normy deklarované důvodovou zprávou), a to sice že (kumulativně)

1. zákrok vyžadují okolnosti případu nebo zvyklosti soukromého života
2. újma by byla nedůvodná (tzn. újma po právu nevádí)
3. újma by vznikla na svobodě, životě, zdraví nebo na vlastnictví jiného.

Oproti tomu povinnost vyvarovat se škodám při omisivním jednání nastupuje pouze ve třech, resp. čtyřech případech; povinnost má ten, kdo (alternativně)

1. nebezpečnou situaci vytvořil
2. nad ní má kontrolu, anebo
3. odůvodňuje-li to povaha poměru mezi osobami.
4. Stejná povinnost existuje i lze-li újmu odvrátit snadno, či volá-li poměr vynaloženého úsilí k hrozící škodě zjevně po zásahu.

Rozlišování mezi režimy § 2900 a 2901 lze jistě uvítat, neboť jak přiléhavě uvádí Koziol: "*Je obecně uznáváno, že způsobení škody opomenutím se má posuzovat jako protiprávní v podstatně menší míře než způsobení škody aktivní činností. Důvod tohoto stavu spočívá v tom, že omezení svobody zakotvené v příkazech k určitému aktivnímu jednání je daleko závažnější než zákaz určitého nebezpečného jednání: V posledně uvedeném případě zůstává tomu, kdo se podřídí právní normě, ještě celá řada variant právního jednání; v prvním případě je nucen ke zcela určitému způsobu jednání.*"⁴²

Dále je do NOZ zařazena oznamovací povinnost (§ 2902), doposud známá zákoníku obchodnímu. Dle důvodové zprávy⁴³ má notifikační povinnost umožnit poškozenému, aby sám mohl učinit opatření minimalizující dopad škodné události do jeho majetkové sféry.

NOZ přejímá s drobnou koncepční změnou⁴⁴ ustanovení § 417 OZ o zakročení k odvrácení hrozící újmy, nově se příslušná norma skrývá v § 2903.

⁴² Koziol, H.: Úprava odpovědnosti za škodu v návrhu českého občanského zákoníku z hlediska srovnávací analýzy in Švestka, J., Dvořák, J., Tichý, L.: Sborník statí z diskuzních fór o rekonstrukci občanského práva, Beroun: Eva Rozkotová - IFEC, 2008, s. 19.

⁴³ Důvodová zpráva k NOZ, s. 566.

⁴⁴ Viz důvodová zpráva k NOZ, s. 566

4.3 Náhoda?

Tichý s Hrádkem⁴⁵ upozorňují na fakt, že § 2904 není ustanovením, které by pozitivněprávně zakotvovalo obecnou zásadu *casum sentit dominus*, tedy že by se tak tvůrci NOZ vypořádali s odpovědností za náhodu. Dané ustanovení ve skutečnosti stanovuje odpovědnost za porušení povinnosti, která náhodě měla zabránit. Snaha vyhnout se nutnosti používání výše uvedené obecné zásady v praxi deklarovaná v důvodové zprávě⁴⁶ se tak nejspíše nezdařila. Je třeba podotknout, že kdyby se NOZ přidržel ustanovení § 1311 obecného zákoníku občanského v původním znění, situace by byla jiná. Základem pro ustanovení o náhodě však dle důvodové zprávy byl vládní návrh občanského zákoníku z r. 1937, který již z ustanovení § 1311 (ve vládním návrhu § 1132) větu "*Pouhá náhoda postihuje toho, v jehož jmění nebo osobě se sběhla.*" vypouští.

4.4 Nutná obrana a krajní nouze

NOZ přeformulovává ustanovení týkající se nutné obrany a krajní nouze v OZ. Ačkoliv se na první pohled může zdát, že pravidla pro obě nejtypičtější okolnosti vylučující vznik práva na náhradu škody zůstávají obsahově nezměněna, k jisté změně ve prospěch jednatelů v nutné obraně přesto dochází.

Až doposud jsme museli na veškeré odvracení protiprávního útoku ve vztahu ke způsobenému následku aplikovat korektiv přiměřenosti. NOZ, jak již bylo řečeno, vychází vstříc tomu, kdo odvrací útok, a to v tom smyslu, že přiměřenost odvracení útoku budeme zkoumat pouze, je-li hrozící újma jen nepatrná. V ostatních případech může být akce k odvracení útoku i nepřiměřená. To, zda je hrozící újma nepatrná, budeme muset zkoumat subjektivně,⁴⁷ tedy dle konkrétních poměrů osoby odvracející útok. Ostatní předpoklady jednání v nutné obraně zůstávají stejné (protiprávnost útoku, nutnost obrany, útok bezprostředně hrozící nebo trvající).

I základy úpravy krajní nouze zůstávají v NOZ oproti OZ beze změny. Sluší se upozornit na novou výhradu v ustanovení § 2906 vyjádřenou slovy "*ledaže by majetek i bez jednání v nouzi*

⁴⁵ Tichý, L., Hrádek, J.: Deliktní právo v návrhu nového občanského zákoníku, Právní fórum, 2012, č. 1.

⁴⁶ Důvodová zpráva k NOZ, s. 566.

⁴⁷ Znění § 2905 NOZ: "*Kdo odvrací od sebe nebo od jiného bezprostředně hrozící nebo trvající protiprávní útok a způsobí přitom útočníkovi újmu, není povinen k její náhradě. To neplatí, je-li zjevné, že napadenému hrozí **vzhledem k jeho poměrům** újma jen nepatrná nebo obrana je zcela zjevně nepřiměřená, zejména vzhledem k závažnosti újmy útočníka způsobené odvracením útoku.*"

podlehl zkáze", která dle důvodové zprávy *"dopadá na případy, kdy hoří dům tak, že sousední by rovněž shořel, a vlastník třetího v řadě strhne prostřední dům, aby zachránil svůj."* Když odhlédneme od přemítání nad počtem případů, na které tato výhrada může dopadnout, nabízí se ještě jeden argument zpochybňující její potřebnost. Dle názoru autora práce bychom totiž k neodpovědnosti vlastníka třetího domu (resp. k tomu, že jedná v krajní nouzi) dospěli i výkladem současného ustanovení § 418 odst. 1 OZ, které předmětnou výhradu neobsahuje. Strhne-li totiž vlastník třetího domu prostřední dům za situace, kdy hrozí zničení všech tří domů, způsobený následek tak není zřejmě stejně závažný.

NOZ posiluje postavení jednajícího v nutné obraně anebo v krajní nouzi ještě v jednom směru. Ustanovení § 2907 uvádí, že při posouzení, zda byla kritéria nutné obrany či krajní nouze naplněna, se přihlídně k "omluvitelnému vzrušení mysli". I zde si na ujasnění použitého pojmu judikaturou budeme muset počkat, nicméně jistě jde o ustanovení ve prospěch jednajícího, a to například v nepříjemné situaci, kdy na něho poškozený zaútočil v žertu, který jednající neprohlédl.

Co se týče současného ustanovení § 419, nově § 2908⁴⁸, dochází k nahrazení termínu *"odpovídající"* (OZ) za *"přiměřený"* (NOZ). Dle názoru autora předkládané práce může být termín *"přiměřený"* vykládán v širším smyslu a může tak dojít k dalšímu posílení postavení toho, kdo odvrací hrozící újmu.

4.5 Povinnost nahradit škodu

I nadále zůstane platný typický čtyřprvkový systém předpokladů vzniku povinnosti k náhradě škody. Aby vzniklo právo na náhradu škody, musí existovat (kumulativně)

1. porušení právní povinnosti (protiprávní úkon) anebo alternativně zákonem stanovená kvalifikovaná událost vyvolávající škodu (škodní událost)
2. škoda,
3. příčinná souvislost mezi nimi a
4. zásadně i zavinění (vycházíme-li z toho, že základní koncepcí i nadále zůstane odpovědnost subjektivní).⁴⁹

Nyní se podíváme blíže na jednotlivé předpoklady z pohledu NOZ.

⁴⁸ Ustanovení upravuje právo toho, kdo odvrací hrozící újmu, na náhradu účelně vynaložených nákladů a na náhradu újmy, kterou přitom utrpěl.

⁴⁹ Švestka, J., Dvořák, J. a kolektiv: *Občanské právo hmotné*, Svazek II. 5. díl, Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 381.

4.5.1 Protiprávnost

Nově budeme rozlišovat tři základní kategorie protiprávnosti. Na první místo staví NOZ porušení dobrých mravů (§ 2909), dále pak porušení zákona (§ 2910) a konečně i porušení smluvní povinnosti (§ 2913). Zatímco první dvě kategorie představují klasickou subjektivní odpovědnost, odpovědnost za porušení smluvní povinnosti je vystavěna po vzoru současného obchodního zákoníku (§ 373 an.) jako objektivní.

Uvědomíme-li si, že nově bude platit významný rozdíl mezi režimem **subjektivní** odpovědnosti za porušení zákona a **objektivní** odpovědnosti za porušení smluvní povinnosti, docházíme k tomu, že bude zásadní zařadit každý z možných případů vzniku práva na náhradu škody do odpovídající kategorie. Tzn. praktického rozměru nabydou otázky povahy péče řádného hospodáře⁵⁰, či před smluvní odpovědnosti. Dalším problémem jistě bude i možnost kumulace obou režimů povinnosti k náhradě škody, případně otázka, který z režimů dostane přednost, jestliže budou naplněny předpoklady k použití obou. Vymezený rozsah předkládané práce nedovoluje zkoumat tyto otázky blíže, proto se dále zaměřím na základy úpravy jednotlivých režimů.

4.5.1.1 Porušení dobrých mravů

NOZ správně zařazuje, jak bylo poukázáno výše, ustanovení o porušení dobrých mravů mezi základní skutkové podstaty náhrady škody, když v první části ustanovení § 2909 přejímá pravidlo z dosavadního § 424 OZ. Druhá část ustanovení § 2909 však nově pravidlo o porušení dobrých mravů podstatně změkčuje, když za středníkem následuje text: "*vykonával-li však své právo, je škůdce povinen škodu nahradit, jen sledoval-li jako hlavní účel poškození jiného.*"

Uzavíráme, že je potěšující zařazení dobrých mravů na první místo⁵¹ mezi obecné skutkové podstaty náhrady škody jakožto zdůraznění jejich důležitosti v moderní společnosti, nicméně podotýkáme zároveň, že dochází ke zúžení dosahu jejich uplatnění.

4.5.1.2 Porušení zákona

Základní skutkovou podstatu porušení zákona upravuje ustanovení § 2910 NOZ, které je tedy v zásadě protějškem nynějšího § 420 OZ. Zajímavou novinkou je rozlišení případů, na které dopadá věta první § 2910 a na které věta druhá příslušného ustanovení. Až doposud totiž

⁵⁰ Jde o smluvní, nebo zákonnou povinnost?

⁵¹ Důvodová zpráva k NOZ to odůvodňuje slovy: "*Neboť dobré mravy tvoří základ celého soukromého práva a soukromé právo z nich vyvěrá jako celek.*"

české právo, vycházející v tomto ohledu z koncepce typické pro socialistické právní řády, odškodňovalo jakoukoli újmu za předpokladu splnění podmínek kauzality v jednotném režimu.⁵² NOZ však rozlišuje mezi

1. zásahem do absolutního práva a
2. zásahem do jiného práva zaviněným porušením zákonné povinnosti stanovené na ochranu takového práva.

4.5.1.2.1 Zásah do absolutního práva

Věta první § 2910 zdůrazňuje, že upravuje porušení povinnosti zásahem do **absolutního** práva, což znamená oproti znění současného § 420 OZ⁵³ podstatné zúžení dosahu.

4.5.1.2.2 Čistá ekonomická újma

Na větu první však navazuje věta druhá, která upravuje **zásah do jiného práva zaviněným porušením zákonné povinnosti stanovené na ochranu takového práva**. Jde o nezvyklý a cizí jev pro české právo, o tzv. čistou ekonomickou újmu.⁵⁴ S ohledem na vymezený rozsah práce se dále tímto novem nebudeme zabývat, bude ale jistě zajímavé sledovat, jak se k tomuto pojmu postaví česká občanskoprávní věda a soudní praxe.

4.5.1.3 Porušení smluvní povinnosti

Porušení smluvní povinnosti je jedním z témat, jehož komplexní zpracování rozsah naší práce nedovoluje, proto jen stručně o obsahu § 2913 a § 2914.

Na odlišení porušení smluvní povinnosti od povinnosti zákonné jsme v textu výše již několikrát narazili. NOZ vychází z pojetí, které je dnes vyjádřeno v § 373 obchodního zákoníku, stojí tedy na objektivní odpovědnosti s možností liberace.

Sama důvodová zpráva uvádí, že rozdílem odlišujícím smluvní od mimosmluvní povinnosti k náhradě škody je vedle nevyžadování zavinění zejména i, že rozsah náhrady škody podmiňuje její předvídatelnost.⁵⁵ Avšak jak uvádí důvodová zpráva dále: "*Ustanovení § 2913 o předvídatelném rozsahu škody mlčí vzhledem k výsledku diskusí v komisích Ministerstva*

⁵² Tichý, L., Hrádek, J.: Deliktní právo v návrhu nového občanského zákoníku, Právní fórum, 2012, č. 1.

⁵³ "Každý odpovídá za škodu, kterou způsobil porušením právní povinnosti."

⁵⁴ Tichý, L., Hrádek, J.: Deliktní právo v návrhu nového občanského zákoníku, Právní fórum, 2012, č. 1.

⁵⁵ Důvodová zpráva k NOZ, s. 569.

spravedlnosti i v ústavněprávním výboru Poslanecké sněmovny, kde převládlo stanovisko, že v daném případě postačuje teorie adekvátní příčinné souvislosti."⁵⁶

Z pohledu občanskoprávní teorie je velmi spornou záležitostí, zda může z porušení smlouvy vyplynout právo na náhradu škody třetí, na smlouvě neparticipující osobě.⁵⁷ Důvodová zpráva⁵⁸ k tomu uvádí, že výslovnou úpravou v zákoně dojde ke zúžení okruhu situací, kdy takové právo vznikne, oproti současnému stavu vycházejícímu z judikatury.⁵⁹ Současný stav vychází z premisy, že u náhrady škody způsobené porušením smluvní povinnosti stačí, "že porušení smluvní povinnosti mělo dopad do právní sféry třetí osoby."⁶⁰ NOZ stanovuje judikatuře mantinely v podobě požadavku zjevnosti zájmu tertia.⁶¹ Se zmíněným omezením tedy bude právo tertia na náhradu škody vyplývat přímo ze zákona.

4.5.2 Škoda neboli materiální újma

NOZ staví rovnítko mezi újmu na jmění a škodu a to hned v ustanovení § 2894, jímž kapitola o náhradě škody počíná, stejně jako nynější zákoník však rezignuje na propracovanější definici škody⁶² a ponechává ji tak na občanskoprávní teorii a judikatuře. Ty považují za škodu každou majetkovou újmu, kterou lze objektivně vyjádřit v penězích.⁶³

Pro takové vymezení škody, nebo lépe řečeno pro fakt, že pod pojmem škody se i nadále bude rozumět pouze újma materiální, sklízí NOZ kritiku z řad odborníků.⁶⁴ Bývá poukazováno na to, že se i ústavní soud ve svém nálezu z 4. 5. 2005⁶⁵ přiklonil k tomu, že by napříště škoda měla vedle materiální znamenat i újmu nemateriální. Ve zmíněném judikátu můžeme číst: "*Ústavní soud v této souvislosti cítí potřebu zdůraznit, že z legislativního hlediska by bylo správnější opustit stávající pojetí škody jako majetkové újmy a pokládat za škodu i újmu*

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Švestka, J., Dvořák, J. a kolektiv: Občanské právo hmotné, Svazek II. 5. díl, Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 388, 389.

⁵⁸ Tamtéž, s. 570.

⁵⁹ Např. rozsudek sp. zn. 23 Cdo 3495/2008 z 23. června 2010.

⁶⁰ Důvodová zpráva k NOZ, s. 570.

⁶¹ § 2913 odst. 2: "*Poruší-li strana povinnost ze smlouvy, nahradí škodu z toho vzniklou druhé straně nebo i osobě, jejímuž zájmu mělo splnění ujednané povinnosti zjevně sloužit.*"

⁶² Koziol, H.: Úprava odpovědnosti za škodu v návrhu českého občanského zákoníku z hlediska srovnávací analýzy in Švestka, J., Dvořák, J., Tichý, L.: Sborník statí z diskuzních fór o rekonstrukci občanského práva, Beroun: Eva Rozkotová - IFEC, 2008, s. 16.

⁶³ Švestka, J., Dvořák, J. a kolektiv: Občanské právo hmotné, Svazek II. 5. díl, Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 398.

⁶⁴ Tichý, L., Hrádek, J.: Deliktní právo v návrhu nového občanského zákoníku, Právní fórum, 2012, č. 1.

⁶⁵ Pl. ÚS 16/04.

vzniklou působením na tělesnou a duchovní integritu poškozeného." Obhajobu setrvání pojmu škody na pojetí majetkové újmy předkládá Melzer⁶⁶, když uvádí, že na rozdíl od nemajetkové újmy lze újmu majetkovou v zásadě objektivně stanovit.

4.5.2.1 Imateriální újma

Důvodová zpráva uvádí, že případy, kdy poškozenému vznikne právo na náhradu nemajetkové újmy, jsou pojaty dosti široce. A skutečně můžeme říci, že zejména ustanovení § 2971 skýtá široký prostor pro výklad pojmu "zvláštní okolnosti". Ustanovení uvádí, že právě "odůvodňuj-li to zvláštní okolnosti, za nichž škůdce způsobil újmu protiprávním činem," (následuje **demonstrativní** výčet okolností: hrubá nedbalost, touha ničit, jiná zavrženíhodná pohnutka) "nahradí škůdce nemajetkovou újmu každému, kdo způsobenou újmu důvodně pocituje jako osobní neštěstí, které nelze jinak odčinit." Bude tak opět na judikatuře, jak se v tomto ohledu vyvine.

Dle ustanovení § 2894 odst. 2 věty druhé se povinnost nahradit nemajetkovou újmu poskytnutím zadostiučinění posoudí obdobně podle ustanovení o povinnosti nahradit škodu.

Praktickou pro období přechodu mezi starou a novou úpravou bude jistě znalost ustanovení § 3079 odst. 2 NOZ, které stanoví, že nerozhodl-li soud ke dni nabytí účinnosti NOZ o náhradě škody vzniklé porušením povinnosti stanovené právními předpisy, k němuž došlo přede dnem nabytí účinnosti NOZ, může na návrh poškozeného člověka, jsou-li pro to mimořádné důvody hodné zvláštního zřetele, přiznat poškozenému i náhradu nemajetkové újmy podle NOZ.

4.5.3 Příčinná souvislost

Problematika příčinné souvislosti neboli kauzality patří mezi nejsložitější otázky deliktního práva, je proto možná škoda, že se jí NOZ nezabývá, resp. že ji ponechává na judikatuře. Melzer⁶⁷ k tomu říká: "(...) *problematika příčinné souvislosti byla dosud judikatorně i v науce spíše podceňována. Je tak otázka, jak v této situaci legislativně zareagovat. Bylo-li by možné převzít ustálenou nauku a legislativně ji vyjádřit, pak by to byl nejspíš správný krok.*" Poté však dodává, že nauka ustálená není, a proto je správným krokem ponechat otevřenou možnost dalšího dotváření práva soudy.⁶⁸ Východiskem tak i nadále bude teorie adekvátní

⁶⁶ Melzer, F.: Corpus delicti aneb obrana úpravy deliktního práva v návrhu občanského zákoníku, Bulletin Advokacie, 2011, č. 3, s. 27.

⁶⁷ Tamtéž, s. 27.

⁶⁸ Tamtéž.

příčinné souvislosti, upravovaná - stejně jako ostatní teorie kauzality - doktrínou a judikaturou.⁶⁹

Přestože komplexně upravená problematika kauzality v NOZ obsažená není, na dvou místech ji NOZ přece jen upravuje. Jedná se o ustanovení § 2915 odst. 2 a § 2925 odst. 2.

V prvním případě jde o ustanovení týkající se škody způsobené více osobami. Jsou-li proto důvody zvláštního zřetele hodné, může soudce rozhodnout, že škůdce nahradí škodu podle své účasti na škodlivém následku a nelze-li účast přesně určit, přihlédne se k míře pravděpodobnosti.

Druhý případ je obsažen ve zvláštní skutkové podstatě škody způsobené provozem zvlášť nebezpečným. Zde NOZ nedává soudu možnost, nýbrž stanoví doslova "*Je-li z okolností zřejmé, že provoz významně zvýšil nebezpečí vzniku škody, ačkoli lze důvodně poukázat i na jiné možné příčiny, soud zaváže provozovatele k náhradě škody v rozsahu, který odpovídá pravděpodobnosti způsobení škody provozem.*" V obou dvou případech se jedná o tzv. alternativní kauzalitu.⁷⁰

4.5.4 Zavinení

Povinnost k náhradě škody způsobené porušením zákona (jakožto i dobrých mravů) spojuje NOZ shodně jako OZ se zavinením. Důvodová zpráva pak uvádí, že požadavek na zavinení se přitom, rozdílně od stávající úpravy, vytyká přímo jako podmínka vzniku povinnosti nahradit škodu, nikoliv až jako exkulpační důvod, jak tomu je v § 420 odst. 3 OZ.⁷¹ Můžeme říci, že jde o změnu v duchu formální, nikoliv materiální, diskontinuity, neboť jak jsme naznačili výše, zavinení je za jeden z předpokladů vzniku odpovědnosti občanskoprávní vědou považováno i za současného stavu.⁷²

Rozšířenému zpracování se v NOZ dostalo domněnce nedbalosti. Po ustanovení § 2911, které pozitivněprávně zakotvuje dnešní doktrinální zásadu presumpce nedbalosti, následuje ustanovení § 2912 odst. 1, které stanoví: "*Nejedná-li škůdce, jak lze od osoby průměrných vlastností v soukromém styku důvodně očekávat, má se za to, že jedná nedbale.*" Odstavec druhý dále upravuje domněnku nedbalosti znalce, který deklarované znalosti neuplatní.

⁶⁹ Švestka, J., Dvořák, J. a kolektiv: Občanské právo hmotné, Svazek II. 5. díl, Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 409 an.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ Důvodová zpráva k NOZ, s. 570.

⁷² Viz pozn. pod čarou č. 49.

4.6 Zvláštní skutkové podstaty

Předvídaný rozsah práce nám nedovoluje do podrobností zkoumat jednotlivé zvláštní skutkové podstaty odpovědnosti za škodu podle NOZ. Proto se zaměříme na nejzajímavější body.

NOZ nově explicitně upravuje škodu způsobenou osobou s nebezpečnými vlastnostmi, škodu na nemovité věci, škodu způsobenou zvířetem, škodu způsobenou věcí, škoda na převzaté věci a škodu způsobenou informací nebo radou. Navíc je do zákoníku ze zvláštního zákona⁷³ převzata úprava škody způsobené vadou výrobku.

Uvedené případy obsahují některá zajímavá řešení, jako např. širokou objektivní odpovědnost majitele zvířete (§ 2933 an.), či solidární odpovědnost předešlého vlastníka nemovitosti (za současného splnění několika podmínek⁷⁴) při zřícení budovy nebo odloučení její části (§ 2938).

S ohledem na vymezený rozsah práce se však nyní zaměříme na významnou změnu v úpravě škody způsobené věcí.

4.6.1 Škoda způsobená věcí

Významnou změnu s citelným přesahem do praktického života bude znamenat přidání liberačního důvodu pro případ, kdy věc použitá při plnění závazku způsobí škodu sama od sebe. Dle OZ se ten, kdo věci použil k plnění závazku, odpovědnosti za škodu zprostit vůbec nemohl (absolutní objektivní odpovědnost). Tvůrci NOZ pokládají takovou konstrukci za poplatnou socialistickému právu a příliš tvrdou pro ty, kdo neporuší právní povinnost a naopak postupují s plnou profesionalitou a podle zásad svého povolání (*lege artis*).⁷⁵ Dle NOZ se tak povinnosti k náhradě škody zprostí ten, kdo prokáže, že nezanedbal náležitý dohled (§ 2937 věta druhá). Pravdou je, že nová konstrukce ulehčí jedné ze stran (tedy škůdci⁷⁶), v důsledku toho však pochopitelně musí přenést zátěž jinam (poškozeného). V konkrétním případě (uvážíme-li, že typickým případem bude škoda způsobená zdravotnickým zařízením) se tak nová úprava jistě promítne mj. do nabídky a cen pojištění lékařských zákroků. S ohledem na výše uvedené nelze jednoznačně konstatovat, že nová úprava bude spravedlivější, spíše dojde ke zmíněnému přenesení zátěže v konkrétních vztazích.

⁷³ Zák. č. 59/1998 Sb.

⁷⁴ Má-li škoda příčinu v nedostatku vzniklém za trvání jeho vlastnického práva, na nějž nástupce neupozornil, a došlo-li ke škodě do roka od zániku jeho vlastnického práva.

⁷⁵ Důvodová zpráva k NOZ, s. 575.

⁷⁶ Respektive tomu, kdo použije věc, která *per se* způsobí škodu, k plnění závazku.

4.7 Způsob a rozsah náhrady

Téměř ústředním mottem, které obsahuje důvodová zpráva v partii o náhradě škody, je věta, která říká, že: "*se navrhuje rozejít se zcela s pojetím institutu náhrady škody v duchu primitivního materialismu*". Krom výše zmíněného širokého pojetí imateriální újmy se tato motivace projevuje i ve způsobu a rozsahu náhrady. Problematika způsobu a rozsahu náhrady by jistě sama vydala na zvláštní práci, proto se v našem obecněji zaměřeném textu zaměříme jen na hlavní změny. Jistě se však sluší poznamenat, že i nadále bude platit základní pravidlo, sice že se bude hradit skutečná škoda a ušlý zisk (§ 2952 věta první NOZ).

4.7.1 Relutární vs. naturální restituce

Dosavadní východisko, které podle OZ staví relutární restituci před restituci naturální se zcela obrací. Doposud se škoda hradila primárně v penězích. Jen pokud o to požádal poškozený, přicházela v úvahu naturální restituce, v tom případě však soud musel dále zkoumat možnost a účelnost takové náhrady (§ 442 odst. 2 OZ). Pouze pokud došel k názoru, že navrácení v původní stav je možné (neexistence objektivní překážky) a účelné (hledisko hospodárnosti), mohl naturální restituci povolit.⁷⁷ Jak již bylo řečeno, NOZ situaci obrací, dle ustanovení § 2951 se škoda nahrazuje uvedením do předešlého stavu, jen není-li to dobře možné, anebo žádá-li to poškozený, hradí se škoda v penězích. Poškozený bude ve své volbě omezen pouze ustanoveními obecné části NOZ, zejména ustanovení § 6 a § 8.⁷⁸ Lze však souhlasit s názorem Berkové,⁷⁹ že v praxi bude poškozený většinou požadovat náhradu škody v penězích, především z důvodu její jednodušší vymahatelnosti.

Podobně i u nemajetkové újmy nastupuje peněžitá náhrada až tehdy, nelze-li újmu nahradit jinak, musí však jít o skutečné a dostatečně účinné odčinění způsobené újmy.⁸⁰

4.7.2 Náhrada újmy na zdraví a při usmrcení

Nejvýznamnější změnou, pokud jde o náhradu újmy na zdraví a náhradu při usmrcení, je, že se opouští pojetí § 444 odst. 2 a 3 OZ. Tabulkové sazby pro bolestné a náhradu za ztížení společenského uplatnění, jakož i jednorázové odškodnění pozůstalým za usmrcení blízké

⁷⁷ Berková, Z.: Způsob a rozsah náhrady škody v návrhu občanského zákoníku, Právní fórum, 2011, č. 11-12, s. 497.

⁷⁸ Důvodová zpráva k NOZ, s. 576.

⁷⁹ Berková, Z.: Způsob a rozsah náhrady škody v návrhu občanského zákoníku, Právní fórum, 2011, č. 11-12, s. 498.

⁸⁰ Důvodová zpráva k NOZ, s. 576.

osoby se opouští jako nespravedlivé a ponechává se volnost soudní praxi pro stanovení výše náhrady, která bude v souladu se "zásadami slušnosti" (§ 2958 in fine, § 2959 in fine).

4.7.3 Náhrada při poškození věci a při poranění zvířete

Úprava náhrady při poškození věci obsahuje dvě novinky. Za prvé posiluje postavení poškozeného v tom smyslu, že při určení výše škody přikazuje zohlednit, co poškozený musí k obnovení nebo nahrazení funkce věci účelně vynaložit. Důvodová zpráva dává za příklad uplatnění zmíněného pravidla v následující situaci: Jestliže poškozený bude nucen vyměnit několik let stará čalouněná sedadla v automobilu, bude muset být zohledněno i, že měl až do škodné události funkční automobil a že k obnovení jeho funkčnosti musí vynaložit náklady, které by jinak vynaložit nemusel. Náhrada tak může převýšit samu obvyklou cenu poškozené věci.⁸¹

Za druhé je do českého právního řádu zařazen institut ceny zvláštní obliby (neboli *pretium affectionis*). Cena zvláštní obliby dovoluje reagovat na situace, kdy subjektivní hodnota poškozené věci převyšuje hodnotu objektivní nebo nelze-li cenu objektivně stanovit vůbec (fotografie mrtvé matky). Škůdce bude povinen škodu zvláštní obliby nahradit, jestliže věc poškodí "ze svévole nebo škodolibosti". Zákon nedává soudní praxi jasná vodítka k tomu, jakým způsobem má být cena zvláštní obliby stanovena.

Náhrada při poranění zvířete je do zákoníku zařazena nově. Hradit se budou účelně vynaložené náklady na péči o zdraví zraněného zvířete. Pro hledisko účelnosti pak bude relevantní pojem "rozumný chovatel", vynaložil-li by takový rozumný chovatel náklady určité hodnoty, nebude vadit, ani když převýší cenu samotného zvířete (§ 2970).

5. Závěr

Pasáž o náhradě škody v novém občanském zákoníku čítá celkem 77 paragrafů, což je s ohledem na celkovou rozsáhlost kodexu malé číslo, přesto můžeme vidět, že složitost problematiky nám v tuto chvíli, bez reflexe v judikatuře, nedovoluje u mnoha ustanovení domyslet jejich důsledky dopodrobna.

Z teoretického hlediska se s novým kodexem, mj. s ohledem na charakter současné mnohokrát novelizované úpravy a na četnost a kvalitu vzorů, které byly tvůrcům NOZ k

⁸¹ Důvodová zpráva k NOZ, s. 577 an. Otázkou je, jakou relevanci pro českou praxi bude mít fakt, který zmiňuje důvodová zpráva, sice že se zřetelem k judikatorní praxi běžné v zahraničí může jít o převýšení až třetinové.

dispozici, jistě posuneme na poli náhrady škody dále. I přesto jsme však poukázali na některé terminologické a systematické nedůslednosti.

Z praktického pohledu je důležité, že základní kameny úpravy zůstanou zachovány, za ty považujeme 4 předpoklady vzniku povinnosti nahradit škodu (protiprávnost, škoda, příčinná souvislost a zavinění). Důležité však bude věnovat pozornost jednotlivostem, jako je mj. povaha porušené povinnosti (zákonná či smluvní), možnost platně se vzdát práva do budoucna, či možnost zprostit se povinnosti k náhradě škody způsobené vadou věci.

Propracovanější podobu dostává prevence v oblasti náhrady škody, širokému uplatnění se dostává též institutu náhrady nemajetkové újmy. V neposlední řadě se též rozšiřuje okruh zvláštních ustanovení o náhradě škody.

Oblast náhrady škody je unikátní oblastí civilního práva, jednotlivé případy, kdy právo na náhradu škody vzniká, vynikají svojí různorodostí. S příchodem nového občanského zákoníku pak bude platit dvojnásob, že se této oblasti vyplatí věnovat, neboť *ignorantia legis non excusat*.

Ačkoliv se při snaze postihnout tak široké téma, jakým je náhrada škody, nedá vyhnout jisté míře obecnosti, přínos předkládané práce může spočívat právě v komplexním pohledu na problematiku náhrady škody v novém občanském zákoníku.

Seznam použité literatury

Knižní zdroje:

Eliáš, K.: Náhrada škody v připravovaném návrhu českého občanského zákoníku *in* Tichý L. (ed.): Vývoj práva delikt ní odpovědnosti za škodu v České republice, Rakousku a Evropě, Praha: UK v Praze, 2005.

Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách [k vydání připravil, z latinského originálu přeložil a úvodní studii napsal Jaromír Kincl; předmluva Michal Skřejpek], Plzeň: Aleš Čeněk, 2007.

Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: Římské právo, 2. dopl. a přeprac. vyd., Praha: Beck, 1995.

Knappová, M.: Povinnost a odpovědnost v občanském právu, Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003.

Kobliha, I., Elischer, D., Hochman, J., Hunjan Koblihová, R., Tuláček, J.: Náhrada škody podle občanského a obchodního zákoníku, zákoníku práce, v oblasti průmyslového vlastnictví a podle autorského zákona. Praktická příručka, Praha: Leges, 2012.

Koziol, H.: Úprava odpovědnosti za škodu v návrhu českého občanského zákoníku z hlediska srovnávací analýzy *in* Švestka, J., Dvořák, J., Tichý, L.: Sborník statí z diskuzních fór o rekodifikaci občanského práva, Beroun: Eva Rozkotová - IFEC, 2008.

Macur, J.: Odpovědnost a zavinění v občanském právu, Brno: Univerzite J. E. Purkyně, 1980.

Rouček, F. Sedláček, J.: Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému, Praha: V. Linhart, 1935.

Švestka, J., Dvořák, J. a kolektiv: Občanské právo hmotné, Svazek II. 5. díl, Praha: Wolters Kluwer, 2009.

Časopisecké zdroje:

Berková, Z.: Způsob a rozsah náhrady škody v návrhu občanského zákoníku, Právní fórum, 2011, č. 11-12, s. 497-503.

Knapp, V.: Některé úvahy o odpovědnosti v občanském právu, Stát a právo, 1956, č. I, s. 66-85.

Melzer, F.: Corpus delicti aneb obrana úpravy delikt ního práva v návrhu občanského zákoníku, Bulletin Advokacie, 2011, č. 3, s. 24-27.

Pelikánová, I.: Odpovědnost za škodu - trendy a otázky, malý náhled do osnovy nového občanského zákoníku, Bulletin Advokacie, 2011, č. 3, s. 15-23.

Svejkovský, J.: Náhrada škody - závazky z delikt ů, Bulletin Advokacie, 2011, č. 5, s. 34-36.

Tichý, L., Hrádek, J.: Delikt ní právo v návrhu nového občanského zákoníku, Právní fórum, 2012, č. 1, s. 6-21.